

KIEDY? 60, 90, prace roz. do końca cz. Turali przeczytać. do zrobienia. W faz. dozwolonych znajduje się 1. obiekty kompresorownia wodoru, chloru, azotan, suszenie chloru, skraplanie chłodziarki, do 30 proc. Trwał. "chłodzenie, te".

WYWIADY

SPÓŁECZNYCH

KZIKI

Wśród zasługuje na szczególną uwagę współpraca z podobnym Srebrni osiedlono w Bydgoszczy. Inauguracja w dniu 22 października. Wydał się, że ta nowa forma ludźmi złotego wieku wooszechnior

biuletyn przewodnicki

Jak dawniej wa

Ciekaw

JEZ WYL

W dniu 27 grudnia 1954 r. w naszym kraju w Toruniu odbyła się 57. rocznica...
 Poniżej jest...
 w tym roku...
 780

W tym roku...
 Poniżej jest...
 w tym roku...
 780

KIM JEST PRZEWODNIK TURYSTYCZNY - CZEGO OCZEKUJĄ OD NAS TURYSŒCI •
 WIATRKI WODOWNICTWA WŁOCŁAWSKIEGO I ICH OCHRONA • HERBY MIEJSKIE
 - DOBRZYŃ n/w • Z PRZEWODNICKIEGO LANUSA - "O NAZWĘ NASZEGO
 MIASTA" • SŁOWNIK TERMINOLOGICZNY PRZEWODNIKA •

KIM JEST PRZEWODNIK TURYSTYCZNY - CZEGO OCZEKUJĄ
OD NAS TURYSTY.

Trudno jest pisać o tym co się wydaje oczywistym, a jeszcze trudniej dla tych, którzy to sami wiedzą. Dla przypomnienia bowiem zamierzam w pewnym cyklu artykułów omówić metodykę przewodnictwa. Od kilku miesięcy borykam się z niepewnością, nie pozbawioną sztubackiej tropy; jak zacząć moją pracę. Tyło słyszałem i czytałem nie zauważając jak się zaczynają. Spośród wielu sprzecznych rad i zadań żadno miło nie przkonało. Postanowiłem więc sięgnąć do skarbicy historii a o ile tak, to niech ona mówi sama za siebie.

"Hó! przewodniku i Tyś mnie wiodł przez góry,
Dając mi poznać ich poezję świętą,

.....
Pamiętam - nieraz, siedząc na upiązku,
Rzeźbiłeś słowem Tatr skalisty wątek,
Każdy szczyt w wiernym schwytałeś obrazku,
Każdej doliny koniec i początek
I piętr górzystych oznaczalesz błogie
Trawiaste kopy i leśniste regle

.....
A chociaż czasem deszcz lał, jakby z cebra,
I trzeba było zmoczonych do nitki
Caykać na dół z skalistego żebra,
By gdzie w szczelinie czas przeczekać brzydki
Tyś miał w zapasie zawsze myśl wesołą,
Co rozchmurzyła zasępione czoło "

Te piękne strofy Adama Asnyka - poświęcone Maciejowi Sieczce, z którym poeta wędrował po Tatrach w siedemdziesiątych latach ubiegłego stulecia - w sposób nader trafny obrazują tradycje, z którymi wiążemy dziś ponad stuletnią historię polskiego przewodnictwa turystycznego. Odległe to czasy, gdy staraniem działaczy Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego, które powstało w 1873 r., tworzono w Zakopanem zręby organizacji przewodnickiej. W 1875 r. wydano pierwsze książeczki przewodnickie, a w 1877 r. na piersiach 18 przewodników pojawiły się pierwsze odznaki, słynne i dotychczas znane "blachy" przewodnickie.

Obecnie rodzina przewodnicka ma tysiące członków, a terenem jej działalności jest cały obszar Polski od gór do Bałtyku, od Odry do Dugu. Z pięknej i jakże społecznie użytecznej pracy przewodników korzystają rocznie w całym kraju, miliony uczestników wycieczek. Wyrosłe z tradycji PTT przewodnictwo górskie obejmuje dziś liczne zastępy wyspecjalizowanych przewodników tatrzańskich, beskidzkich i sudeckich.

Zapoczątkowane zaś przez utworzone w 1906 r. Polskie Towarzystwo Krajoznawcze przewodnictwo po terenach nizinnych skupia aktualnie tysięczne rzesze przewodników miejskich, terenowych i zakładowych. W początkach turystyki, a także w dwudziestoleciu międzywojennym, uprawiali ją prawie wyłącznie ludzie majątni, inteligencja i niska część młodzieży harcerskiej czy szkolnej. W życiu współczesnego człowieka turystyka zajmuje coraz więcej miejsca. Reprezentując walory zarówno zdrowotno-wypoczynkowe jak też poznawcze - zaspokaja ona istotne potrzeby społeczne. W Polsce Ludowej turystyka stanowi równocześnie ważny instrument oddziaływania wychowawczego, kształtowania patriotycznej, czynnej postawy obywateli naszej Ojczyzny.

Te cechy turystyki i świadomość jej celów nieobce były działaczom wspomnianych organizacji turystycznych. Realizacja tych celów na ówczesnie możliwą skalę należy do chlubnych kart historii społecznego ruchu krajoznawczego i turystycznego, organizowanego w czasie rozbiorów i rządów burżuazyjnych w Polsce przedwrześniowej. Jednakże pełne wykorzystanie wartości turystyki, jej rozwój - objęcie turystyką wszystkich środowisk społecznych - mogło być urzeczywistnione dopiero w warunkach ustrojowych Polski Ludowej, która wypocznik i turystykę podniosła do rangi powszechnych praw obywatelskich zawartych w Konstytucji. Dzięki pomocy państwa i opiece Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, przy intensywnym poparciu związków zawodowych, władz oświatowych, organizacji społecznych zainteresowanych rozwojem turystyki - ruch turystyczny obejmuje dzisiaj miliony uczestników.

Wraz z rozwijającym się ruchem turystycznym i zasięgiem oddziaływania przewodników wzrosła niepomniernie ranga przewodnictwa. Przewodnicy uzyskują uprawnienia państwowe, a PTTK zyskało prawo wyłączności w zakresie organizacji i szkolenia przewodników oraz obsługi przewodnickiej wycieczek.

Od czasów Klimka Bachledy, Macieja Sieczki, Aleksandra Janowskiego i innych ojców polskiego przewodnictwa turystycznego upłynęło wiele dziesiątków lat. Ich idee i wzorce prowadzenia wycieczek tkwią współcześnie w charakterze polskiego przewodnictwa turystycznego. Świadczy o tym ideowe i organizacyjne powiązanie przewodnictwa z Polskim Towarzystwem Turystyczno-Krajoznawczym, jak też ranga spraw przewodnickich w systemie polskiej turystyki.

Przypominając tradycje i podkreślając rangę przewodnictwa, dbać powinniśmy o to, by poziom i zasób wiadomości przewodników, nasza postawa społeczna i umiejętności przekazywania wiedzy o kraju ojczystym godne były tych tradycji i jednocześnie odpowiadały potrzebom współczesnej turystyki, która spełnia poważną rolę w programie zagospodarowania czasu wolnego współczesnego człowieka. W perspektywie zaś zwiększenia tego czasu rola turystyki będzie wzrastać. Wynika to z atrakcyjności i bogactwa jej form, służących celom zdrowotno-wypoczynkowym oraz poznawczo-wychowawczym. W programie bezpośredniej obsługi turystów realizacja celów poznawczo-wychowawczych turystyki należy w głównej mierze do przewodników turystycznych.

Zarządzenie w sprawie wykonania funkcji przewodnika turystycznego mówi :

" Zadaniem przewodnika turystycznego jest metodyczne oprowadzanie wycieczek krajowych i zagranicznych, a nadto krzewienie wśród turystów rzetelnej wiedzy o Polsce, w szczególności przez zaznajamianie ich z dorobkiem kulturalnym i gospodarczym kraju z historią Polski i osiągnięciami budownictwa socjalistycznego oraz pięknem krajobrazu i przyrody".

Wykonując te zadania przewodnik musi sprostać wielu wymogom, spełniać wieloraką rolę i szereg funkcji:

- jest nauczycielem wiedzy o Polsce, działaczem społeczno-politycznym, reprezentantem swojego kraju wobec cudzoziemców, wychowawcą i opiekunem powierzonej mu grupy, informatorem turystycznym; pełni też funkcję kierownika-pilota wycieczki;
- jest zobowiązany do przestrzegania i popularyzowania zasad kultury turystycznej, ochrony przyrody i opieki nad zabytkami;
- powinien być kwalifikowanym turystą, miłośnikiem krajoznawstwa i odznaczać się szeregiem cech osobistych, które - wraz z posiadaną rzetelną wiedzą i umiejętnościami - pozwalają w pełni wykonywać powierzoną mu zadania.

Definicję pojęcia "przewodnik turystyczny" tak pod względem formalno-organizacyjnym jak i od strony merytorycznej określają przepisy i zarządzenia w tej mierze obowiązujące, których przypomnieniem nie będę się zajmował.

Natomiast postaram się wyjaśnić - omówić jak wyglądają wymogi dla spełnienia tych wielorakich ról i funkcji przewodnika.

NAUCZYCIEL - KRAJOZNAWCA

Przewodnik krzewi wśród turystów wiedzę o Polsce. Czyni to w czasie trwania wycieczki, w terenie na określonej z góry trasie lub szlaku. Wiedza krajoznawcza, będąca przedmiotem "wykładów" przewodnika, charakteryzuje się szeregiem specyficznych cech, związanych z pojęciem współczesnego krajoznawstwa.

Tak więc wiedzę krajoznawczą cechuje w s z e c h s t r o n n o ś ć polegająca na związku z wieloma dziedzinami nauki, jak np. historia, historia literatury, sztuki i architektury, etnografia, geografia, geologia, archeologia, zoologia, botanika, meteorologia, mineralogia, ekonomia polityczna, a także wiedza o Polsce i świecie współczesnym itp.

Wszechstronność wiedzy krajoznawczej nie stwarza oczywiście konieczności specjalizacji przewodnika w każdej z dziedzin nauki. Chodzi tu jednakże o taki poziom jego wiedzy, aby przekazywane przez niego wiadomości pozwalały uczestnikom wycieczki zrozumieć wartość, ocenić, a także odczuć piękno zwiedzanych obiektów i terenów, poznać i zrozumieć wydarzenia oraz zjawiska historyczne, zmiany zachodzące w przyrodzie, w życiu człowieka i społeczeństwa - w przeszłości i współcześnie. Drugą cechą krajoznawstwa jest jego ścisły związek z turystyką. Znajomość kraju osiąga uczestnik wycieczki przy pomocy przewodnika bezpośrednio w terenie, naocznie. Stąd wiedzę krajoznawczą przewodnika w odniesieniu do terenu jego uprawnień; miasta, regionu, trasy szlaku - powinna cechować szczególność, aktualność i autentyczność. Wiadomości wynikające z wszechstronności wiedzy krajoznawczej w zakresie terenu uprawnień przewodnika - stają się podstawą i tłem, na które nakłada się szczegółowa znajomość terenu i interesujących obiektów, faktów historycznych z nimi związanych, ludzi i obyczajów, dzieł sztuki, miejsc walk rewolucyjnych, chwały oręża polskiego i martyrologii narodu, rozwoju budownictwa socjalistycznego, życia kulturalnego i społecznego itd. itp.

Stawia to przed przewodnikiem szczególny obowiązek pogłębiania i stałego uzupełniania wiadomości zarówno w trybie zorganizowanego szkolenia, jak i też pracy samokształceniowej indywidualnej. Obok wymienionych cech krajoznawstwa odnoszących się ściśle do wiedzy krajoznawczej - krajoznawstwo jako ruch społeczny wiąże się z regionalizmem, wzbudza i pogłębia patriotyzm, jest także przepełnione ideą ochrony przyrody i opieki nad zabytkami. Związek krajoznawstwa z regionalizmem jest oczywisty, jeśli weźmie się pod uwagę, że u podstaw społecznego ruchu na rzecz zaangażowania mieszkańców w społeczny, kulturalny i gospodarczy rozwój regionu leży jego głęboka i wszechstronna - a więc krajoznawcza - znajomość własnego regionu.

DZIAŁACZ SPOŁECZNO-POLITYCZNY

Przewodnik turystyczny w Polsce Ludowej jest działaczem społeczno-politycznym. Spełnia tę rolę w czasie wycieczki wobec powierzonych mu grupy turystów. Staje się także działaczem poprzez zaangażowanie w społeczności przewodnickiej w kołach i komisjach przewodnickich Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego.

Do pełnienia tej roli zobowiązuje przewodników własna świadomość wagi pełnionej funkcji, potwierdzona w złożonym przyrzeczeniu przewodnikom. Podpisując bowiem przyrzeczenie każdy przewodnik stwierdza, że "świadomy zadań i roli przewodnika turystycznego w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, przyrzekam spełniać swoje obowiązki przewodnika zgodnie z najlepszą wiedzą i sumieniem, zachowywać właściwą postawę moralno-polityczną, być rzecznikiem krzewienia rzetelnej wiedzy o Polsce Ludowej oraz dbać o honor przewodnika".

Przewodnik powinien zdawać sobie sprawę, że przekazując uczestnikom wycieczki wiedzę o kraju, regionie, mieście, czy jednym tylko obiekcie - zabytku lub zakładzie pracy - interpretuje jednocześnie wydarzenia historyczne, stosunki społeczno-polityczne związane z danym okresem czy obiektem, prowadzi wykład o Polsce współczesnej o jej zdobyczach i perspektywach rozwojowych, określa też często stosunek Państwa do Kościoła.

Praca przewodnika ma więc oczywisty wpływ na świadomość obywatelską uczestników wycieczki, na kształtowanie ich uczuć patriotycznych, a także internacjonalistycznych - utrwalanie uzasadnionej dumy z historii i osiągnięć własnego narodu oraz uświadomienie wagi współpracy międzynarodowej, współdziałania i wzajemnej pomocy krajów socjalistycznych, pokojowej współpracy z krajami o odmiennych ustrojach społeczno-politycznych oraz inicjatyw Polski na arenie międzynarodowej i Organizacji Narodów Zjednoczonych. Właściwa postawa przewodnika jako działacza społeczno-politycznego nie może być wyłącznie wynikiem jego osobistych przekonań. Musi być poparta rzetelną wiedzą, która umożliwi mu prawidłową i obiektywną interpretację zjawisk i faktów oraz pozwoli na udzielenie rzeczowych odpowiedzi na interesujące uczestników wycieczki zagadnienia.

Przewodnik to także działacz w ramach samorządu przewodnickiego i w PTTK, współtwórca dorobku szkoleniowego i organizacyjnego swego koła. Koła i komisje przewodnickie stwarzają szereg możliwości dla indywidualnych oraz zespołowych inicjatyw społecznych swych członków. Społeczna postawa i działalność przewodników w dziedzinie krajoznawstwa i turystyki określa stosunek przewodników do PTTK, jako stosunek działacza do macierzystej organizacji, a nie tylko zleceniobiorcy do zleceńodawcy.

REPREZENTANT POLSKI LUDOWEJ

Przewodnik prowadzący w kraju wycieczkę zagranicznych turystów staje się automatycznie reprezentantem interesów Polski Ludowej wobec cudzoziemców. Swoją wiedzę krajoznawczą i znajomość języka obcego musi

dostosować do wymogów koniecznych dla spełnienia tej roli. Część tych wymogów dotyczy pogłębienie i poszerzenia wiedzy z takich dziedzin jak : historia powszechna, światowe zagadnienia społeczno-polityczne, stosunek Państwa do Kościoła, kontakty Polski z krajami europejskimi i innymi, działalność Polaków znanych za granicą, miejsca związane z pobytem i działalnością w Polsce wybitnych cudzoziemców, bogactwa naturalne w Polsce i ich rozmieszczenie - w stosunku do wydobycia czy produkcji za granicą, odbudowa Polski ze zniszczeń wojennych, zmiany w strukturze gospodarczej, kulturalnej i socjalnej w Polsce. Poza tym historia, geografia i stosunki społeczno-gospodarcze dotyczące państw, w których językiem urzędowym jest język znany przewodnikowi, zagadnienia turystyki międzynarodowej. Stosunki społeczno-polityczne i gospodarcze łączące Polskę z krajem, z którego pochodzi grupa. / kierunki współpracy, efekty i korzyści dla obu stron itp/. Wreszcie reprezentanta Polski Ludowej obowiązuje zachowanie właściwej postawy moralnej i społeczno-politycznej. Uczciwość, uprzejmość i taktowne postępowanie obowiązujące każdego przewodnika w przypadku prowadzenia turystów zagranicznych powinny być łączone ze szczególną troską o to, by każdy cudzoziemiec wyniósł z Polski pozytywny jej obraz.

Zaangażowanie społeczno-polityczne przewodnika, poczucie godności narodowej i patriotycznej poparte pogłębioną wiedzą ze wspomnianych wyżej dziedzin, ma tu pierwszorzędne znaczenie.

WYCHOWAWCA I OPIEKUN

Działalność krajoznawczo-turystyczna ze względu na treść poznawczą, kształtowanie postawy obywatelskiej turystów, rozwijanie umiejętności współżycia w grupie, obcowanie z przyrodą, zachowanie się w różnych miejscach i środowiskach społecznych itp, ma także znaczenie wychowawcze. Przewodnik realizując program krajoznawczo-turystyczny spełnia więc również rolę wychowawcy wobec grupy wycieczkowej. Także w przypadkach gdy grupą np. młodzieży szkolnej opiekuje się nauczyciel, przewodnik nie może czuć się całkowicie zwolniony z obowiązków oddziaływania wychowawczego, a tym bardziej z funkcji opiekuna, nakłada to na niego szereg zadań, do których pełnienia powinien być szczególnie przygotowany.

W grupie wycieczkowej oddanej przewodnikowi pod opiekę obowiązuje określona dyscyplina, porządek pozwalający na realizację założonego programu wycieczki. Dotyczy ona m.in. przestrzegania ustalonych terminów, zbiórki, odjazdów, przerw, posiłków itp. Ustalanie tych terminów powinno być logiczne, racjonalne i zrozumiałe dla wszystkich uczestników wycieczki. Użycie właściwych dla danej grupy metod w celu uzyskania świadomego przestrzegania dyscypliny - należy do przewodnika.

Od przewodnika zależy w dużym stopniu przestrzeganie przez grupę wycieczkową praw szlaku turystycznego, zasad kultury uprawiania turystyki, ochrony przyrody i zabytków. Potrzebną do tego wiedzę i umiejętności każdy przewodnik powinien uzupełniać i rozwijać zwłaszcza w trybie samokształcenia. Katalizatorem w tej żmudnej edukacji przewodnika winno być Koło, komisja, Zarządy Oddziałów i Zarządy Woj. PTTK, które w sposób zaprogramowany stały i intensywny dołożyć powinny sił i środków dla szkolenia i doskonalenia przewodników, bowiem cel uświęca środki.

Przewodnik - jako opiekun grupy - zobowiązany jest dbać o bezpieczeństwo wszystkich jej uczestników. Znajomość niebezpieczeństwa grożącego turystom w górach, na wodzie, w ruchu ulicznym i na drogach, przy zwiedzaniu zakładów pracy, w innych obiektach, np. ruinach budowli zabytkowych, kopalniach, w lesie itp - powinien łączyć ze znajomością przepisów i zasad bezpieczeństwa, umiejętnością osobistą niesienia pierwszej pomocy i korzystania z pomocy zorganizowanej

INFORMATOR TURYSTYCZNY

Przewodnik turystyczny uważany jest - i słusznie - za źródło wielu praktycznych informacji. Możliwość udzielania wszechstronnych informacji zależy oczywiście od wiedzy, zainteresowań i dociekliwości przewodnika, od stosowanych przez niego form i metod zbierania niezbędnych materiałów. Od przewodnika turystycznego wymagać należy by ta informacja była r z e c z o w a, a k t u a l n a, a u t e n t y c z n a. Jej zakres jest bardzo szeroki, dotyczy bowiem wszystkiego, co jest niezbędne dla turysty. A więc przepisów komunikacyjnych, rozkładów jazdy i cen biletów, bazy noclegowo-żywnościowej, cen za usługi, przepisów meldunkowych, przepisów celno-dewizowych, wizowych i paszportowych, pocztowych i telekomunikacyjnych, cen za bilety wstępu do teatrów, kin itp., godzin otwarcia muzeów i wystaw, innych usług turystycznych i handlu jak sprzedaż pamiątek, wypożyczalni sprzętu itd. Udzielanie informacji nie jest równoznaczne ze znajomością i zapamiętywaniem wszystkiego, wymaga ono umiejętności korzystania z wydanych informatorów i przewodników oraz folderów, z własnych przygotowanych uprzednio syntetycznych notatek. Kształcenie tych umiejętności należy do obowiązków każdego przewodnika.

KWALIFIKOWANY TURYSTA

Przewodnik turystyczny, w zależności od rodzaju przewodnictwa, w większym lub mniejszym stopniu, powinien posiadać cechy i spełniać rolę kwalifikowanego turysty. Warto zatem przytoczyć definicję turystyki kwalifikowanej. Mianem tym określamy "wędrowanie po nizinach, górach i na wodzie przy umiejętnym użyciu specjalistycznego indywidualnego sprzętu i ekwipunku właściwego dla danej dziedziny turystyki, w celach krajoznawczych i zdrowotno-wypoczynkowych, w warunkach pełnej samodzielności, znajomości terenu, umiejętności wyboru drogi oraz odpowiedniej kondycji psychicznej i fizycznej. "Umiejętności z zakresu kwalifikowanej turystyki nabierają pierwszorzędного znaczenia w przygotowaniu oraz w trakcie prowadzenia wycieczki. Kilka elementów wspomnianej definicji dotyczy przewodników terenowych, w mniejszym zaś stopniu - przewodników miejskich, ale i tu sprawy ekwipunku, orientacji w terenie, znajomość topografii, kondycja psychiczna i fizyczna - nie są bez znaczenia.

KIEROWNIK /pilot/ WYCIECZKI

Przewodnicy terenowi i górscy mają uprawnienia pilotów wycieczek krajoznych, których działalność określona została przepisami. W konsekwencji tego przepisu w "Regulaminie przewodników", który stanowi załącznik Nr 1 do wspomnianego zarządzenia - § 3p.10 określa obowiązek: "wykonywania zgodnie ze zleceniem czynności organizacyjno-administracyjnych związanych z prowadzoną wycieczką /pilotaż/". Sprawa ta znalazła też odbicie w programach szkolenia przewodników. Pełniąc tę funkcję przewodnik zobowiązany jest do zapewnienia uczestnikom wycieczki wszystkich przewidzianych w programie wycieczki usług oraz do dopilnowania właściwego wykonania przez instytucje usługowe świadczeń zakupionych - zleconych przez biuro obsługi turystycznej dla uczestników wycieczek. Tym samym jest on reprezentantem interesów biura podróży bądź biura obsługi ruchu turystycznego - organizatora wycieczki, zobowiązany do dbałości o dobre imię swego mocodawcy - zlecającego oraz dobrego imienia turystyki jako takiej.

Konrad Krzysztofek

WIATRAKI WOJEWÓDZTWA WŁOCŁAWSKIEGO I ICH OCHRONA

Zabytki architektury ludowej stanowią świadectwo poziomu myśli technicznej, sztuki ciesielskiej i dekoracyjnej nieznanymi często budowniczymi i rzemieślnikami, są odbiciem życia jednostek i zbiorowości. Stanowią rzeczywistą spuściznę kulturową narodu, obrazują jego wielowiekowe tradycje i kulturowy krajobraz.

Powszechny po II wojnie światowej rozwój przemysłu oraz związana z tym przebudowa wsi i miasteczek, stały się przyczyną gwałtownego zaniku drewnianego budownictwa, jak również tradycyjnego rzemiosła i przemysłu wiejskiego.

Młynarstwo wiejskie należy do zanikających już form ludowego przemysłu, czego oznaką jest także niewielka ilość zachowanych i to w bardzo złym stanie technicznym wiatraków. Te niegdyś bardzo powszechne budowle, stanowiące istotny element pejzażu wsi polskiej - giną bezpowrotnie. Dlatego też, istnieje pilna potrzeba działalności konserwatorskiej i to zarówno w zakresie dokumentowania, jak i ochrony najcenniejszych obiektów, które zachowały się do czasów nam współczesnych.

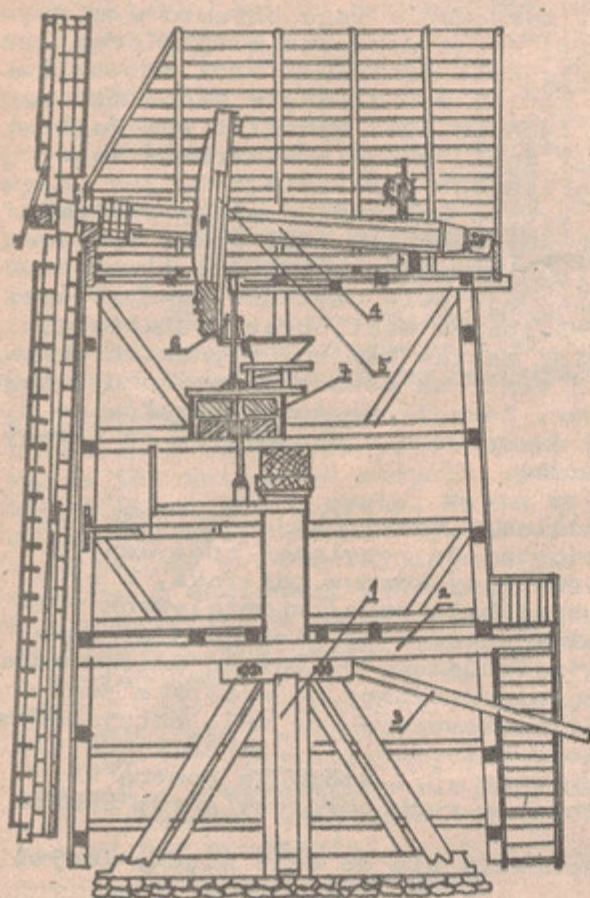
Wiatraki, urządzenia wykorzystujące mechaniczną siłę napędową do przemiału zboża, pojawiły się na ziemiach polskich w XIV wieku. Brak materiałów źródłowych, dla tak wczesnego okresu, nie pozwala na dokładne prześledzenie procesu stopniowego rozwoju i udoskonalania się tych urządzeń. I dlatego cennym materiałem badawczym są istniejące do dziś obiekty tego wiejskiego budownictwa przemysłowego - reprezentującego tak ogromną różnorodność rozwiązań konstrukcyjnych. Podstawowymi typami występujących w Polsce wiatraków są: koźlaki, holendry i paltraki. Najstarszym typem wiatraka jest koźlak. Wiatraki typu holenderskiego pojawiły się w XVIII stuleciu. W XIX wieku zaczęto wznosić na naszych ziemiach wiatraki rolkowe - tzw. paltraki, stanowiące jakby połączenie elementów konstrukcyjnych dwóch poprzednich typów.

Spśród wymienionych trzech typów wiatraków, na terenie całego województwa włocławskiego występują dwa z nich - wiatraki typu koźłowego /charakterystyczne dla Kujaw, niegdyś bardzo rozpowszechnione na tym obszarze/ oraz mniej liczne paltraki.

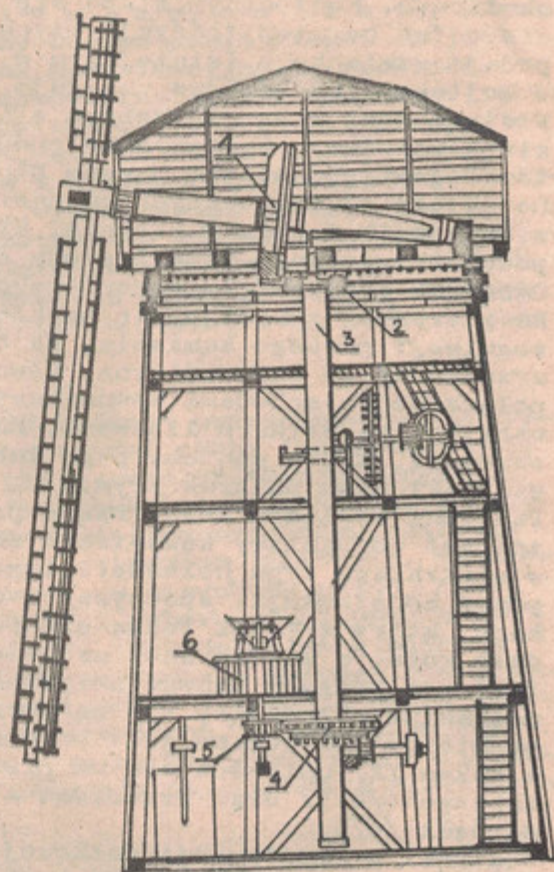
Cechą charakterystyczną tradycyjnego wiatraka jest to, że siłą motoryczną poruszającą skrzydła jest wiatr. Dlatego obiekty te, muszą być odpowiednio ustawiane w kierunku wiatru, aby było to możliwe. Wiatraki posiadają urządzenia pozwalające na obracanie ich o 360° wokół pionowej osi /obrotowy jest cały korpus budowli, lub jego część, wraz ze skrzydłami/. W konsekwencji tego każdy wiatrak składa się z trzech zasadniczych części konstrukcyjnych:

- a. nieruchomej,
- b. obracalnej,
- c. produkcyjnej.

Ogólne zasady konstrukcji dwóch typów wiatraków, występujących na omawianym obszarze, przedstawiają się następująco: podstawową różnicą między koźlakiem a paltrakiem jest różnica w budowie nieruchomej części wiatraka, na której wspiera się obracalny korpus budowli. U koźlaka jest to tzw. koziol /stąd nazwa tego typu konstrukcji wiatraka/ u paltraka korpus obiektu porusza się na rolkach umieszczonych w kulistej szynie, zamocowanej na betonowej podmurówce.

Rys.1. Ogólna konstrukcja
koźlaka

Rys.2 Konstrukcja wiatraka
typu paltrak

Wiatraki typu koźłowego /rys.1/

Są to drewniane budowle o konstrukcji słupowo-szkieletowej. Ich wysokość sięga 8-12 m. Częścią nieruchomą koźlaka jest wspomniany już koziol /1/, składający się z pionowego słupa, podwalin, ukośnych zastrzalów oraz siódła. U góry pionowy słup połączony jest z belką mączną /2/ tzw. mącznicą, przebiegającą pod stropem pierwszej kondygnacji. W ten sposób za pomocą drąga sterowego /3/ cała budowla /prócz kozła/ jest ustawiana w kierunku wiatru. Zespół napędowy stanowią skrzydła osadzone na wale /4/, na którym zamocowane jest również koło pałeczne /5/. Zazębia się ono z tzw. cywią, cewią /6/ umieszczoną na pionowym wale napędzającym z kolei górny kamień młyński /7/. Każdy wiatrak posiada również szereg innych urządzeń i mechanizmów niezbędnych przy produkcji mąki, jak np. urządzenia do zsypania ziarna, odsiewacz mąki, windy do podnoszenia worków ze zbożem itp. Do budowy wiatraków używano przeważnie drewna sosnowego, zwykle od 40 do 70m³ tego surowca.

A oto przykłady wiatraków o omówionej konstrukcji, zachowane w terenie :

Wiatrak z Radziejowa - zbudowany w XIX wieku, ale wg myśli technicznej sięgającej głęboko wstecz. Jest typowym dla terenu Kujaw koźlakiem i ostatnim z wielu wiatraków istniejących w Radziejowie i jego okolicach. Koniecznym staje się fakt zachowania tego obiektu w mieście o tak bogatej tradycji młynarskiej / Już dokument z 1322 roku podaje wzmiankę o istniejącym w Radziejowie wiatraku /

W Wojtówce gm. Bądkowo znajduje się koźlak wybudowany w końcu XIX w. Wiatrak jest w bardzo dobrym stanie technicznym. Wewnątrz znajduje się kompletne urządzenie do produkcji mąki. Obecnie wiatrak z Wojtówki jest pod opieką Muzeum Etnograficznego z Torunia.

Do najlepiej zachowanych na naszym terenie koźlaków, należy wiatrak z Zadusznik w gminie Wielgie. Wybudowany został w 1870 roku. Prawdopodobnie zostanie przeniesiony do organizowanego skansenu.

Omawiane wiatraki typu koźłowego posiadają dwie użytkowe kondygnacje. Na pierwszej znajduje się zwykle przesiewacz mąki, oraz mechanizmy regulacji górnego kamienia. Na drugiej zestaw kamieni młyńskich oraz urządzenie do zsypania ziarna. Wewnątrz wiatraka poszczególne kondygnacje połączone są schodami komunikacyjnymi. Zewnętrzne ściany szalowane z nabitymi na stykach listwami. Dachy dwuspadowe u naczółkiem od strony skrzydeł, kryte gontem, papą lub blachą.

Wiatraki typu paltrak /rys.2/.

Paltraki wyglądem zewnętrznym przypominają konstrukcję koźlaków, natomiast mechanizmy wewnętrzne zbliżone są do rozwiązań spotykanych w wiatrakach typu holenderskiego. Drewniany korpus paltraka, o siłowej konstrukcji, spoczywa / o czym już była mowa / na metalowych rolkach, które z kolei toczą się po żelaznej szynie, biegnącej po obwodzie koła, a zamocowanej na betonowym fundamencie. Całość umieszczona jest pod podłogą danego obiektu. Częścią produkcyjną wiatraka jest mechanizm składający się ze skrzydeł zamocowanych na wale skrzydłowym, na którym zamocowane jest również koło pałacze /1/, ząbujące się z kołem /2/ umieszczonym na pionowym wale /3/, który za pomocą kół zębatach /4i5/ oraz wrzeciona - wprawia w ruch obrotowy górny kamień młyński /6/.

Wiatraki o konstrukcji rolkowej, zachowały się do dziś między innymi w następujących miejscowościach :

W Głowińsku gm. Rypin znajduje się paltrak usytuowany na lekkim wzniesieniu tuż przy szosie Włocławek - Lipno - Rypin. Powstał w 1902 roku i do 1976 służył miejscowym rolnikom do przemiału zboża i produkcji érutu. Do 1956 roku omawiany wiatrak pracował poruszany siłą wiatru, a następnie zastosowano napęd elektryczny. Paltrak z Pomian w gminie Koneck pochodzi również z początku XX wieku. Obiekt ten ze względu na doskonały stan zachowania konstrukcji oraz kompletne wyposażenie wnętrza został wytypowany do przeniesienia na teren muzeum budownictwa wiejskiego.

W latach 1978-79 dokonano wstępnych badań penetracyjnych, których wynikiem jest określenie liczby, typu i stanu technicznego wiatraków zachowanych na obszarze Kujaw i Ziemi Dobrzyńskiej. Ewidencją objęto 22 obiekty - w tym 14 koźlaków i 8 paltraków. Ich stan techniczny jest bardzo różny. Niektóre wymagają jedynie bieżących napraw - zmiany pokrycia dachu, deskowania ścian, czy uzupełnienia lub wymiany skrzydeł. Inne można już tylko uratować przeprowadzając zdecydowane zabiegi konserwatorskie. Wobec trwającej żywej przebudowy wsi, sprawa zabezpieczenia wiatraków jest więc bardzo pilna. Trzeba

wiatraki woj. wrocławskiego

LEGENDA:

K - koźlak

P - paltrak

- ⊕ — pozostała tylko wieża wiatraka
- ⊕ — wiatrak odaszony, posiada resztki urządzeń, bez skrzydeł
- X⊕ — wiatrak w dobrym stanie, posiada skrzydła
- X● — wiatrak pracujący
- X⊖ — wiatrak w dobrym stanie, zaadaptowany na inne cele

podjąć znaczne wysiłki, aby uratować choć część skazanych na zagładę obiektów, gdyż proces ich niszczenia postępuje bardzo szybko. Z liczyby 15 wiatraków z terenu Kujaw i Ziemi Dobrzyńskiej, wymienianych w katalogu z 1974 roku / Zabytki architektury województwa bydgoskiego - Bydgoszcz 1974/ dzisiaj nie istnieje już 10 obiektów - np. koźlaki z Siniarzewa, Sędzina czy Chodeczka.

Problem ochrony zabytkowych wiatraków jest zadaniem niełatwym. Istnieje konieczność zabezpieczenia dla każdego poddawanego zabiegom konserwatorskim zabytku, programu użytkowego. Zasadniczym więc celem wszystkich poczynań konserwatorskich winno być doprowadzenie obiektu zabytkowego do takiego stanu, aby mógł być on najskuteczniej i w najszerszym zakresie wykorzystany społecznie /funkcje naukowe, oświatowe, rekreacyjne/.

Przy zagospodarowywaniu wiatraków należy dążyć przede wszystkim do stworzenia możliwości demonstrowania ich pracy tj. tradycyjnego przemiału zboża. Taką funkcję mają spełniać przygotowywane do zachowania i n s i t u wiatraki z Głowińska i Radziejowa, z których ten drugi wykorzystany zostanie dla jeszcze innych celów muzealnych, gdyż planuje się zgromadzić zbiory i stworzyć w nim ekspozycję obrazującą dawne młynarstwo. Opracowano już dokumentacje dla wiatraków, które w przyszłości znajdują się w muzeum budownictwa ludowego Kujaw i Ziemi Dobrzyńskiej. Zamierzenia te, są niewątpliwie najlepszą formą ochrony zabytkowych wiatraków, ale nie możliwe do realizacji w odniesieniu do wszystkich obiektów.

Znacznie mniej korzystnym sposobem zabezpieczania tego typu zabytków jest forma zagospodarowywania, w której rezygnuje się z ich pierwotnej funkcji. Ale zachowanie omawianych obiektów, jako interesujących budowli, czy elementów krajobrazu, jest często jedyną możliwością uratowania ich przed opuszczeniem i rozebraniem. Mając na uwadze cele wyższe, z tej szansy należy skorzystać, wiele przecież zależy i od dobrych chęci i pomysłowości. Wiatrak z Sarnowa w gm. Skąpe zostanie przekazany studentom AGH z Krakowa i pod nadzorem konserwatorskim wyremontowany na punkt letniskowy. Odrestaurowany koźlak z Chodcza służy miejscowym władzom gminnym. W wiatraku z Buczyny planuje się urządzić harcówkę.

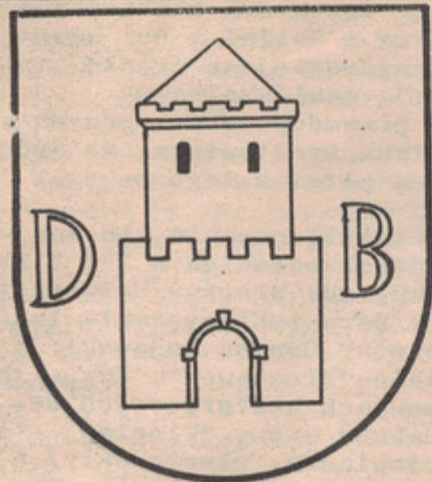
Przytoczone przykłady nie wyczerpują zagadnienia ochrony i możliwości adaptacji drewnianego budownictwa przemysłowego. Istnieją i inne formy zagospodarowania zabytkowych wiatraków, chociaż dla koźlaków i paltraków, jako obiektów o lekkiej konstrukcji ścian, trudno o szeroki program użytkowy. Należy tutaj wspomnieć, że omawiane budowle nadają się do wykorzystania w ruchu turystycznym: np. w formie kawiarni, bufetów, sklepów z pamiątkami czy punktów informacji turystycznej. Są już pierwsze przykłady takich rozwiązań, jak np. kawiarnia w drewnianym wiatraku w Pszczółkach przy drodze z Tczewa do Gdańska.

Wiele jest jeszcze do zrobienia w zakresie ochrony budownictwa ludowego. A nade wszystko trzeba pamiętać, że rewaloryzacja miast musi iść w parze z ochroną zabytkowego budownictwa wiejskiego i wówczas dopiero będziemy mogli być pewni i zadowoleni, że uchronimy od zapomnienia wszystko to, co świadczy o dorobku pokoleń, kulturze narodu, jego tradycji i przeszłości.

Mgr Elżbieta Kraszewska

Herby miejskie

DOBRZYŃ NAD WISŁĄ

Miasto na prawym, wysokim brzegu Wisły, było stolicą Ziemi Dobrzyńskiej już w XIII wieku. Jedną z najstarszych osad polskich. W XI w. istniał tu gród obronny. W 1228 roku książę Konrad Mazowiecki osadził tu Zakon Dobrzyńców, którym nadał liczne dobra/ m.in. część Ziemi Dobrzyńskiej / W 1233 r. wchłonęci zostali przez Zakon Krzyżacki. Prawa miejskie Dobrzyń otrzymuje w I połowie XIII w. W herbie miasta jest baszta forteczna z inicjałami DB po bokach; przedstawienie to pojawia się na pieczęciach począwszy od XIV wieku.

KOLORYSTYKA: tło - czerwone, wieża - biała, dach - ciemnozielony, inicjały DB - złote.

Literatura : M.Gumowski - Herby miast polskich - ARKADY 1960 r.

Z PRZEWODNICKIEGO LANUSA

W styczniu 1945 roku Włocławek za sprawą Armii Czerwonej i współdziałającej z nią I Armii Wojska Polskiego zostaje wyzwolony z pod hitlerowskiej okupacji. Przed miastem stają wielkie problemy do rozwiązania nawarstwione przez lata kapitalistycznej eksploatacji i okupacyjną noc. Są to sprawy nie łatwe, niejednokrotnie korzeniami tkwiące w ludzkiej świadomości: sprawy złożone, ale takie które nie mogą pozostać nie załatwione. Sprawami tymi zajęła się utworzona we Włocławku Miejska Rada Narodowa. Organem prasowym Miejskiej Rady Narodowej, tuż po wojnie, były "WIADOMOŚCI WŁOCŁAWSKIE". Przeglądając te, archiwalne dziś dokumenty, znalazłem dwie krótkie notatki dotyczące ... nazwy Włocławka. Pozostawiając wielkie sprawy tego czasu do omówienia w innym miejscu, poniżej przytaczam te notatki w całości. No cóż, czytając je być może uśmiechniemy się z powodu megalomanii ich autorów, a może odczujemy podziw dla tych, którzy budować mieli nową przyszłość, pamiętając również o przeszłości.

O NAZWĘ NASZEGO MIASTA

W jednym z ostatnich artykułów w "Wiadomościach Włocławskich" przeczytałem, że nazwa naszego miasta "Włocławek" pochodzi od "Władysławek", a to znów od imienia Władysław. W imię prawdy historycznej należy to sprostować.

Jaka była pierwotna polska nazwa naszego grodu, który istniał już w 1000 roku /świadczenia kronikarzy Thietmara i Galla/ i był nawet wówczas stolicą biskupstwa - niewiadomo. Najdawniejsze źródła historyczne pisane są w języku łacińskim i podają łacińską nazwę "WŁADISŁAWIA". Podobą mi się, jako bardzo prawdopodobne, przypuszczenie znanego badacza-regionalisty Zdzisława Arentowicza, że gród nasz nazywał się pierwotnie "WŁODZISŁAW", a potem z tego powstał W Ł O C Ł A W .

Ta ostatnia nazwa nie ulega już żadnemu zakwestionowaniu, bo znajduje się we wszystkich zachowanych dokumentach polskich z XVI i XVII wieku. Dopiero w drugiej połowie XVII wieku, gdy Włocław był spustoszony i spalony przez Szwedów, a ludność z paru tysięcy zmalała do liczby kilkuset /więcej ludności miał ówczesny Brześć Kujawski/ i Kowal/, zaczęto gród nasz nazywać zdrobniale "Włocławek". Nazwa ta znajduje się dopiero w późniejszych dokumentach historycznych i dotrwała do naszych czasów. Pozostałościami dawnej nazwy "Włocław" - są formy gramatyczne od niej utworzone: włocławianin, włocławski / a nie włocławkowie, włocławkowie itp./.

Oto więc geneza nazwy naszego grodu: Włodzisław /?/ - Włocław - Włocławek. Nazwy Władysławek nigdy nie było.

Sądzę, że teraz, gdy gród nasz jest wielkim miastem, zajmującym 11 miejsce wśród miast Odrodzonej Polski, możnaby zamiast nazwy "Włocławek" / coś jakby "Warszawka", "Lublinek", "Toruńnik"/, przywrócić dawną, poważną i dumną nazwę : Włocław nad Wisłą.

Tadeusz Fopp,

"Wiadomości Włocławskie" Organ Miejskiej Rady Narodowej
we Włocławku. Nr 86 z dnia 12/13 maja 1945 r.

WŁOCLAW, A NIE WŁOCLAWEK

Profesor Fopp poruszył nie dawno na łamach "Wiad. Włocławskich" sprawę nazwy naszego grodu. Prof. Fopp, jak i inni kronikarze i badacze naszego grodu twierdzą, że miasto nasze nazywane było Włocławiem.

Dopiero później przez różne okoliczności nazwa naszego grodu zmieniona została nie urzędowo, lecz przez gwarę ludową na Włocławek. A lud kujawski np. do dziś dnia przekręca znów dzisiejszą nazwę naszego miasta, nazywając je Włocławkiem.

Jak widzimy gród nasz miał i ma w potocznej rozmowie i piśmie kilka nazw.

Należałoby sprawę tę uporządkować i przywrócić naszemu grodowi nazwę właściwą tj. nazwę WŁOCLAW, dodając nad Wisłą, aby podkreślić, że Włocław nie jest to samo, co Wrocław nad Odrą. Zresztą we wszystkich krajach, a i w Polsce nazwy wielu miejscowości są jednakowe, odróżniane przez dodawanie przymiotników dzielnicowych, lub też przez dodawanie nazwy rzeki, nad którą miejscowość się znajduje, jak np. Brześć nad Bugiem w odróżnieniu od Brześcia Kujawskiego. Nazwy miast jak Kazimierz, Biała, Solec, Nakło, Piotrków mamy w różnych dzielnicach kraju. Podobne nazwy jak, Włodawa, Kłodawa spotyka się też często. Włocław i Wrocław w brzmieniu swym odróżniają się, a przez dodanie naszemu grodowi NAD WISŁĄ, w skrócie n/W. zupełnie go odróżni od Wrocławia.

Zapyta się ktoś, czy nie ma dziś innych zmartwień niż zmartwienie o przywrócenie właściwej nazwy naszemu grodowi...?

Owszem, mamy wiele innych zmartwień. A-le my miłośnicy Włocławia i Kujaw mamy jeszcze nadto i to zmartwienie, aby gród nasz miał przywróconą swą dawną, właściwą nazwę i aby został stolicą województwa kujawskiego lub kujawsko-dobrzyńskiego. Ziemia bowiem kujawska i dobrzyńska zawsze były ze sobą gospodarczo ściśle związane, a również związane były przez krew, bo zawsze wspólnie krwawiły się w walkach z barbarzyńcami germańskimi.

Martwić się będziemy dotąd, aż dopniemy swego. Póki urządzenie nie będzie przywrócona właściwa nazwa naszemu grodowi, nazywajmy go prywatnie w mowie i piśmie nie Włocławskiem, lecz **W Ł O C Ł A W I E M** Naszym, co się daje zauważyć, energicznym władzom powiatowym i miejskim pomagajmy i w tym dziele, aby nasze piękne miasto odzyskało właściwą nazwę i właściwe znaczenie na ziemiach kujawskiej i dobrzyńskiej.

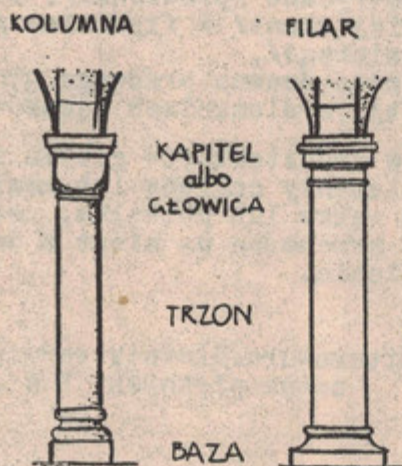
Jan Sutorowski

"Wiadomości Włocławskie" Organ Miejskiej Rady
Narodowej we Włocławku Nr 100 z dnia 30/31
maja 1945 r.

Opracował : Andrzej Szczepański

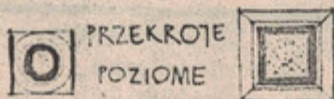
SŁOWNIK TERMINOLOGICZNY PRZEWODNIKA

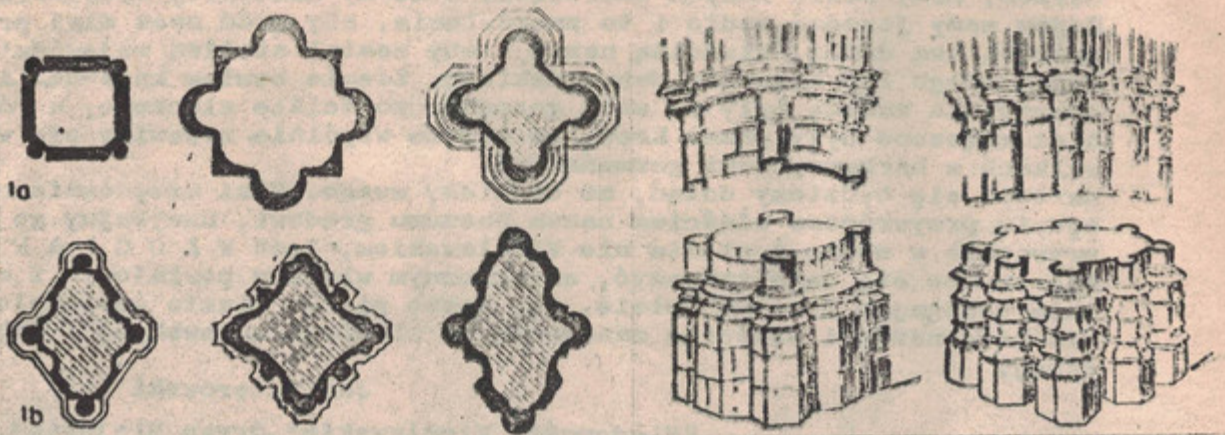
KOLUMNA - pionowa podpora architektoniczna o przekroju okrągłym, wolno-stojąca lub częściowo wtopiona w mur /półkolumna, ćwierćkolumna/; występuje również jako element o funkcji dekoracyjnej. Składa się w zasadzie z trzech części, tj. z części zasadniczej - trzonu występującego jako monolit

lub zestawionego z bębnow połączonych metalowymi czopami, b a z y i g ł o w i c y. Powierzchnia trzonu może być gładka lub żłobkowana /kanelowana/, pokryta dekoracją rzeźbiarską, malarską lub rytą. Dwie kolumny ustawione przy sobie nazywamy kolumnami parzystymi, a kilka stykających się ze sobą - wiązką kolumn; rząd kolumn to kolumnada. Kolumny o pomniejszych rozmiarach były częstym motywem dekoracyjnym w rzemiośle artystycznym.

FILAR - w architekturze pionowa podpora, najczęściej wolno-stojąca / o funkcji podobnej jak kolumna/ o przekroju wielobocznym /najczęściej czworobocznym/. Szczególnie istotnego znaczenia nabiera w architekturze gotyku występując w formie filaru wiązkowego integralnie związanego ze służkami; filaru przyporowego /skarpa/ dobudowanego do ścian budowli w miejscu odbioru sił naciskających sklepienia.

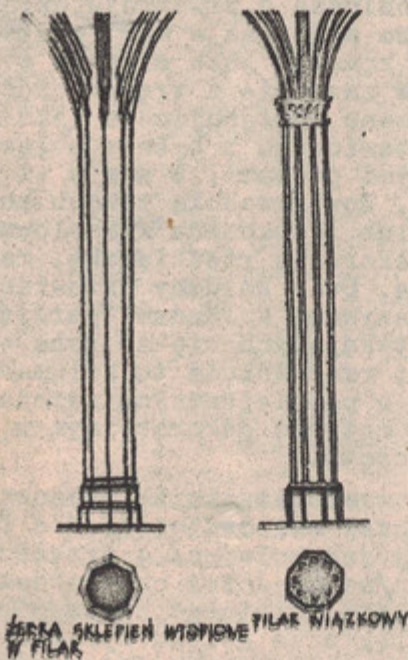
PRZEKROJE FILARÓW

GŁOWICE I BAZY FILARÓW GOTYCKICH

BAZA - podstawa kolumny, filara, pilastra, dźwigająca trzon, spoczywająca na podłożu bezpośrednio lub na cokole. Bazy średniowieczne przybierały formy bardzo złożone, o rozwiniętych profilach.

GŁOWICA - kapitel, górna, wieńcząca część kolumny, pilastra, filara ukształtowana w zależności od epoki w jakiej powstała w różnorodne formy plastyczne. W zależności od motywów dekoracyjnych rozróżnia się głowice geometryczne /plecionki/, roślinne /najczęściej akant/ i figuralne /postaci ludzi i zwierząt/.
W gotyku zdecydowana przewaga głowic roślinnych, tj. o elementach pączków* i liści.

SŁUŻKA - w architekturze gotyku pionowe, cienie elementy ceglane lub kamienne o przekroju wałka lub półwałka, zespolone z filarem; przenoszą na niego z żeber ciężar sklepienia.

Literatura: Słownik terminologiczny sztuk pięknych, PWN W-wa

AS

Opracowanie redakcyjne: Andrzej Szczepański
Współpraca: Grażyna Bartel, Bożena Krauze,
Jan Dawoni, Zbigniew Skorwider